

*Dépôt légal
mirage 2000*

Văn-Tường xuất-bản

CỬ' HƯÂN

LỊCH-SỬ, TIỂU-THUYẾT, NƯỚC NHÀ

SỐ 2 NAM-VIỆT VĂN-ĐOÀN thuật 3 XU

Thư và Mandats, xin đề cho : **Trần-văn-Hiệp**
HANOI — 13, Rue du Papier, 13 — TONKIN

8° 2465

bể vừa dạn, thấy bỏ lại cái khăn mặt liền đem tên tuổi Xuân-Lan chài vào đây. May Xuân-Lan gặp được cụ kia cứu khỏi. Còn ông cụ người hay thần thì không biết, vậy mới không can gì, nhưng từ đây có tính sợ hãi.

Tháng giêng năm sau toan xin giờ về Ninh - Bình. Bỗng có giấy trong bộ chạy ra cho ông Hoàng-mộng-Hổ.

Đại lược rằng :

« Rừng Nghệ-An nổi giặc một ngày một giữ ; nghe có kẻ
« tuổi trẻ ngoài Bắc đương vị quân-sư. Nên quân Triều-định
« tiểu nã mây phen vẫn chưa giúp được, hiện nay đã chân cả ra
« ngoài mà chức lãnh binh tỉnh ấy lại bị tử trận. Vậy thăng cho
« người suong điền vào chức ấy phải lập tức nhận giấy mà đi
« ngay.....

Xuân-Lan nghe thấy vỗ tay mừng. Cậu mắng :

— Ta tuy thăng chức, nhưng sự chiến tranh là sự nguy hiểm mừng gì ? Mà mừng.

Xuân-Lan thưa :

— Nay gặp buổi thê này, hoặc mới tỏ được tay tài giỏi, bụng trung chính còn hay giờ thì nhờ giờ, xin cậu đừng ngại. Và cậu cho con đi theo để trước là hầu hạ sớm khuya ; sau là xem cảnh vật cùng trợn người kết nghĩa.

Cậu lại mắng :

-- Hừ ! Chỉ lời thôi mà đi thê nào được.

Xuân-Lan thở giải nói :

-- Tiếc thay ơn nuôi giậy của cậu, công học hành của con có lẽ rồi cùng ngày tháng mà mai một đi chẳng, bây giờ là lúc anh hùng dụng võ, sỹ tử thì thô tài năng, lẽ nào người như con mà lại ngồi ở nhà bó tay hay sao ; thôi dù chết con cũng xin đi theo.

Ông Hoàng-mộng-Hổ thấy cháu nói vậy không biết tính sao bắt đặc dĩ phải cho đi.

Hôm sau quan Lãnh-Hổ xuống thuyền vào tỉnh Nghệ nhận chức, nghỉ ngơi hết ngày hôm ấy qua hôm sau, ông để 400 quân bán bộ lại dữ tỉnh, rồi đem năm mươi tên thân binh theo quân triều đình tiểu tiên.

Xuân-Lan ở trong dinh ngày đêm nghe ngóng một hôm có tin báo : Hiện nay quân ta đóng tại sườn núi, bị quân tiên phong giặc vây hãm rất ngặt, thám thính ra thì tham mưu và lương soan của giặc ở cả hậu quân mà nó khinh bỉ quân ta không cần gì phòng giữ. Xuân-Lan giật mình tự nghĩ : Quân sư nó tuổi trẻ lòng kiêu nên khinh mạng không ngừa như vậy, ta hãy đưa cho nó một lời diên cho nó động lòng, cho quân tỉnh nó ngờ ngại lẫn nhau rồi ta sẽ chia quân làm hai phía áp đánh tận nơi, và đem đốt sạch lương thảo của nó, có lẽ tiên phong nó không đánh cũng phải lui, mà vậy tự giải được.

Nghĩ vậy liền thảo giấy cho người giả làm hành khất, luôn lời đưa cho quân-sư giặc: đại lược rằng :

Cứ nay thế nước đang bên, ân vua đã lắm triều đình lại mở hội cầu hiền. tưởng những người tài cao học rộng, nên ra mà phò chính, trừ gian mới là tay kiên thủ.

Nếu đem bài trí mà giúp quân nghịch thì có khác gì nội giáo cho giặc.

« Tôi e sau này sử sanh ghi chép, bia miệng mỉa mai, mà lại còn sợ một ngày kia mắc họa vào thân, lúc ấy hối sao cho kịp mấy lời phân tỏ thực tình xin ngài nghĩ cho kỹ... »

Vô danh giả. Kính thư

Khi thư ấy đến tay quân-sư.

Quân-sư xem song thờ giải một cái, rồi đột ngay đi, các tướng súm quanh hỏi giấy gì thì quân-sư chỉ nói vắn tắt, có việc nhà một chút.

Quả nhiên trong quân tùm năm tùm ba ngờ ngờ ngại ngại. Người đưa thư về thuật lại với Xuân-Lan. Xuân-lan nghe song mừng rỡ dục các thầy cai đội, xin phép quan phó lãnh lập

tức chia mây toán quân bản bộ làm hai mặt đánh úp vào quân giặc. Khi quân kéo đi thì Xuân-Lan lại giận cho một mặt kẻ cứ như thê như thê mà làm ắt phải thành công.

Năm hôm nữa được tin bọn quân giặc đã lui vô vòng vây đã vỡ, lần lần đã lui vào trong rừng cá,

Lại nói quan Lãnh-Hổ đang bị vây trăm phần nguy cấp, bỗng thấy vòng vây tan vỡ. Thì lây làm lạ vội rút quân về dinh hỏi ra mới biết giải được vây lá kẻ của cháu, bèn gật đầu cười mà rằng :

— Ừ thê mới gọi là làm tướng có giòng, nhưng tiếc cho phận con chỉ là tướng quân trong khuê khôn.

IV

Trương-Nguyên-Huân vào tràng thi

Hai cậu cháu đang chờ chuyện chợt nghe thấy tiếng trống rống, nhìn ra thấy mũ áo, võng lọng, cờ sý ở cửa viên rực rỡ vẻ văn minh, thì ra một bộ quan tiên triờng đi qua cửa, mà sý tứ theo sau hàng nghìna rút là nô nức.

Lạ gì con nhà nghệ lại hay ngựa nghệ, hôm sau Xuân-Lan nhận làm gà bài thi cho tên Trần-Định và phải nộp cả quyền mình mới vào được tràng thi.

Hôm vào Xuân-Lan lĩnh đầu bài song, bỗng nghe lêu bên cạnh có tiếng nói năng rất là kiêu ngạo ; nhời nhẽ rất ngang tàng. Đưa mắt nhìn chộm, thấy một người thiếu-niên anh tuấn ngật ngưỡng ngồi trong lêu, lúc tay tháo, lúc miệng ngâm, vẻ tài hoa, hiện ra đầy mặt.

Xuân-Lan khẽ nói : Tài mạo thê kia ngoài văn chương chắc đủ điều lanh lợi, mà đã hay cậy mình ắt hay dong kẻ kém mình, ta hằng xa ướm một nhời khiêm tồa, xem sao; rồi sau sẽ liệu đường dè nén bớt.

Nói song giảng tăng thờ giải mà kêu to lên rằng :

— Chao ôi ! khó lắm, nào thấy, nào bạn đi đâu cả chẳng cứu nhau đây lúc khôn cùng.

Người kia chép miệng nói :

— Thê mới gọi là thi với cử !

Xuân-Lan thấy bên kia bắt nhời bên cho Trần-Định mang ngay bài giáp sang, táng nói nhờ trông nom dùm cho một chút.

Khi người kia xem xong bài giáp, khen giỏi, quay lại hỏi Trần-Định một câu. Trần-Định không nói được.

— Mặt anh không làm được văn này ; không biết anh nào ở lâu bên kia mà khéo nhún mình quá vậy. Nói đoạn lập tức sang ngay lều Trần-Định, thấy Xuân-Lan ngồi thung dung nhân nhả, mà dung nhan thì đẹp đẽ lạ đời. Người kia giật mình xá giải một cái nói :

— Người như thê ây, văn chương học thức như thê này; tiếc cho tôi bây giờ mới được gặp.

Xuân-Lan cũng xá giá khiêm tốn nói :

— Không dám. Rồi hai người bàn bạc sách vở và đua sức làm bài, thật là như nước chảy, như mây bay ; lời châu ngọc dễ chia hơn với kém.

Khi viết xong thì bóng đã tà tà, con hoàng khởi đã hót ba lần thánh thót, như mừng các sỹ tử sắp bước lên một bậc cao. Hai người cùng nộp quyền rồi ra một lúc.

Bây giờ Xuân-Lan mới biết người kia tên là Trương - Nguyên-Huân hôm sau rủ nhau đi xem qua Hồng-Sơn rồi vào chơi Hương-Tích song lại ra để vào kỳ đệ nhị, rồi cho đến kỳ đệ tam (1) Trần-Định sợ lộ việc mình mượn văn, bèn xin cáo mà không dám vào thi nữa....

Xuân-Lan táng nhận lời rồi sẽ làm giấy cáo bỏ quyền mình mà vào trường làm quyền Trần-Định, ý cũng làm đôi giá để cho hóng. Ngờ đâu hôm sớng danh tên Trần-Định đỗ ngay cử nhân tuy là có bốn người nhưng cũng trên Nguyên-Huân được một.

Nguyên quyền Trần-Định thì Xuân-Lan làm thao thao hơi thông đã đành, chứ quyền Xuân-Lan thì thật giỏi nhưng đã cáo bỏ mất rồi. Quyền Nguyên-Huân hơn người chỉ vì kiêu ngông,

---

(1) Ngày ây thi có 6 kỳ khi sớng danh lầy dỡ, rồi mới phúc hạch lại một bài thơ.

khinh dị, kỳ nào cũng viết đá thảo nên mới đổ thấp như vậy.

Nguyên-Huân thấy thê vừa tức vừa thẹn, nhất định làm giấy lộn lại mũ áo quan trường, xiu từ không nhận thê rồi kéo thẳng ra tỉnh Thanh toan tìm đường thi lại (1).

Còn Trần-Định thì bị người làng có giấy cáo tố chước mặt các quan rằng :

Tên Trần-Định là con nhà dẫu mà học rôt. Hoàng-xuân-Lan là người tỉnh khác đến làm gà.

Vậy lúc xướng danh Trần-Định sợ hãi bỏ mà chôn biệt. Các quan cho tìm bắt cả Hoàng-xuân-Lan. Hôm ấy quan Lãnh Hồ đem lính ra đón tiểu quan trắng thấy công việc như thê lây chính pháp mắng đuổi Xuân-Lan. Xuân-Lan sợ phép nhà lại e luật nước (2) sớm hôm sau lần ngay ra Ninh-Bình với mẹ đẻ, hôm đi qua tỉnh Thanh đang khi lầu lút bỗng nghe tiếng gọi : — Đi đâu thê Hoàng-xuân-Lan. Làm cho Xuân-Lan hoảng vía kinh hồn cầm đầu giáo cẳng. Thì đã có một đứa tiểu đồng chạy theo mời lại.

Vào đến cửa Xuân-Lan nhìn thấy Nguyên-Huân đang ngồi ngật ngưỡng chén một mình trong khách quán. Trông thấy nhau hai người mừng rỡ vô cùng. Nguyên-Huân mỉm cười hỏi :

— Anh bỏ quyền mình mà làm gà cho Trần-Định đồ cử nhân vậy nó tạ lễ được bao nhiêu ?

Xuân-Lan thân nhiên nói :

— Thoát chết mà qua đây chứ lẽ với lạc gì, rồi kể hết công việc cho nghe mà hỏi bốn lại rằng :

---

(1) Bây giờ làm gà thi cùng giả nam giả nữ, điều phạm luật bị tội.

(2) Triều Nguyễn này thi từ trắng Thừa-thiên giờ ra Bắc song trắng nọ mới đến trắng kia.

-- Anh dám từ chối mũ áo triều đình, tất xưa nay có trí khác.

Nguyên-Huân rất mình nói :

— Không ! trí gì đâu chỉ muốn để ra thì lại nêu không đặt được giải nguyên thường cũng lại cáo bỏ lần nữa.

Xuân-Lan cười đùa rằng :

— Chá biết đâu, tên Trần-Định của tôi hằng đổ đề anh lần này đã. Đương khi chờ chuyện là lời, Nguyên-Huân giả say tựa ngay vào xuân-Lan cười, nói :

-- Hai ta gặp gỡ lạ lùng chắc sự nghiệp công danh có phen cũng cùng gặp ; Nếu giới sinh anh là bậc hồng-nhan thì sắc ấy tôi có lẽ không sao bỏ được.

Nói chưa dứt lời tài Xuân-Lan hồng hồng nét mặt vừa then vừa ngờ, đẩy vội Nguyên-Huân ra toan tìm đường nói lảng, Vừa may thấy một người sỹ-tử đương sặc-sặc áo lêu ông quyền đi ngoài đường. Xuân-Lan vỗ tay cười mà rằng :

— Kia khác nào cậu học-trò nhà ông bá Phùng ở hạt Hưng-Hóa năm trước chưa.

Nguyên-Huân thấy nói đến ông bá Phùng tia sắc mặt đi vội hỏi rằng :

— Chuyện gì thế ?

Xuân-Lan đem đầu đuôi cái án ấy nói hết một hồi, rồi nhìn thẳng vào mặt Nguyên-Huân như hỏi ý.

Lúc ấy Nguyên-Huân ngồi lặng im nghe và nét mặt chàng thay đổi luôn luôn, đến khi nghe hết mà chàng vẫn trầm ngâm nghĩ ngợi hồi lâu như trong lòng đang đắn đo một việc gì. Bỗng chàng ngừng phắt mặt lên nhìn Xuân-Lan như có ý quá quyết, rồi chàng dần từng tiếng nói :

— Anh đã là người tri kỷ tôi sẽ xin nói thật : việc ấy là tự tôi gây ra.

Xuân-Lan rất mình hỏi đầu đuôi.

Nguyên-Huân ngồi lặng im một lát như để ôn lại những việc đã qua rồi chẳng từ từ thuật lại.

— Chiều hôm ấy ông bá Phùng thấy tôi là học trò đi thi ở thuyên võ chạy lên, tuy không quen thuộc cũng mời về tiếp đãi từ tê, đến đêm ông ta say rượu lên ngủ riêng nhà trên, tôi thì nằm ở nhà khách.

Lạ gì người lữ thứ xa nhà. ở nơi đất lạ, phần thì sợ trận bão võ thuyên vừa qua, phần thì lo việc thi cử sắp đến, thành ra tôi cứ chần chọc mãi thâu đêm, lắng nghe bên ngoài gió thổi sặc sảo đảng sau trong những hốc cây bụi rậm con tắc kè buông ba tiếng giặc giời, và chó cắn tiếng một, như theo thời khắc căm canh.

Đương khi tôi chập chờn nửa thức nửa ngủ. Bỗng thấy một người con gái đến bên mình, sẽ nói rằng :

Thiếp nguyên là con người danh giá, bị thằng chó má ở đây cậy quyền lây hiếp, thiếp rứt không vừa lòng, chỉ mong gặp được người văn nhân tài tử một lần, dầu chết cũng thỏa. Nay may gặp lang quân lỡ bước qua đây, thật là duyên kỳ ngộ, xin lang quân rộng thương cho.

Tôi thấy vậy tác sắc mặt, lây lời nghiêm mắng đuổi.

Người con gái bị tôi mắng bên lên quay ra, một chốc nó lại đem hộp vàng bạc, đưa vào tay tôi rồi hét lời van-ví yêu-cầu. Tôi cô nén giận, bảo :

— Ta là người sân Trình cửa Khổng, ông bá đây là bậc quý khách yêu người; nếu ta làm sự gian phi thì còn mặt nào trông thấy ông bá nữa.

Con kia nghe nói thờ giải, lại giở ra, độ giờ lâu thấy đem vào một bọc, ném bịch chước mặt tôi rồi cời ra mà nói :

— Đây, mặt ông bá đây rồi xin lang quân đừng ngại nữa; mà nếu lang quân không bằng lòng thì tội này xin chịu.

Tôi giật mình lặng nghĩ: « Nó đã là đứa mê giai giết chồng, nên phải thẳng mặt mà bằng lòng với nó, biết đâu rồi nó không quay giao giờ lại giết mình, tôi nghĩ vậy nên tiên cũng giở

mà thoát cũng giờ, mà lảng ngay cũng không được. Tôi bèn giả cách cười nói nhận lời.

Con kia ngờ tôi đã xuôi lòng thì vui vẻ sách vở ngay đầu chông đem ra. Một lúc lâu quay giờ lại toan đem thấy giàu nột. Tôi cản lại bảo : Sao nỡ thế; rồi bắt đem cả đầu lại trong phòng đắp diêm che đây cẩn thận.

Đoạn sang buồng bên kia cùng nó chung gồi chuyện chò. Sịch tôi trông thấy con giao giết chông bỏ ở chân giường, bụng bảo dạ thật là quá báo. Nhân khi bất thành lỉnh, tôi vùng trở dậy, tay chặc cổ, gồi đè ngực và mắng rằng :

— Mày giết chông thì tao giết mày của đây tao không thêm lây, nói xong vớ con giao dưới chân giường cắt ngay nửa cổ rồi ném cả hộp kim ngân vào bên trong đoạn quay ra.

Bên ngoài gió vẫn sặc sào, tặc kẻ vẫn buông tiêng, và đằng xa tiêng chó vẫn dặc giời. Trên trời sao đã lập sau màn mây phẳng lặng lạnh lùng, màn trời một màu sấm lăm thành ra vũ-trụ chỉ còn được hưởng ít dư quang của đêm tàn mập mờ tối, sáng, tôi đưa mắt trông xem bốn bề thì tường cao nhả hiêm, chó dữ người nhiều, mà đường đi vào lúc chiều cũng quên mất, tôi liền bắt quẻ độn tìm lây sinh phương, rồi bỏ cả đồ đạc nhẩy liêu lên tường tứ thẳng phương đông đi một mạch.

Vượt qua vừa hàng rào, vừa ao, vừa tường hơn mười lần mới ra thoát khỏi vòng. Nguyên-Huân kể hết chuyện đầu đuôi rồi chàng ôn tồn hỏi :

— Anh cho sự ấy có nguy hiểm không ? Có lạ lùng không ? Và anh cho tôi là hạng thế nào ? ...

Xuân-Lan nói :

— Kể cũng tay anh hùng khí khái đây, nhưng bụng nông nổi, rút rút còn khá chề, nghĩa là vì có anh mới sẩy ra việc ấy, toan bỏ mà reo họa cho ai, huông chi vì nghĩa mà giết được một người nhưng lại để oan cho mấy mươi người ở đây, thế chửa thật là nghĩa sỹ.

Nguyên-Huân nghiêm trọng hỏi :

— Cứ ý anh thì tự sử làm sao ?

Xuân-Lan bèn nói khí rằng :

— Cứ ý tôi bó mình ra thú lỗi, cho tỏ cái án ngờ, còn sông hay là chết, phải hay chẳng thì mặc giới, mặc người cả thể mới phải.

Nguyên-Huân nghe nói mặt vẫn điềm nhiên gật gù nói :

— Phải ! Ra thú là phải ; ừ tôi cũng nghe anh ra thú.

Nói xong từ biệt Xuân-Lan và bỏ thi tràng Thanh thắng qua Sông-Sơn cùng Ba-Dội, Đường-chèo rồi thuận thuyền theo nước, theo ngọn Hát-Giang ngược thẳng lên tỉnh Hưng, làm giấy thú nhận, nhời nhẽ rất khẳng khái. Rồi xin hảng về thi tràng Hà song đã rồi sẽ chịu tội.

Các quan thầy nhời nghiêm, nhẽ chính bèn cho mượn người ký nhận rồi chuẩn y cho về thi lập tức.

PHAN THỨ BA

Cử Huân

N GUYÊN-HUÂN về Hanoi nộp quyền vào thi, kỳ đệ tam vừa xong bỗng có quan thanh-tra từ kinh ra mặt đèn lọc nha, tra sổ khảo hạch, năm trước xem đầu sứ Huân tên họ là gì quán chi ở đâu, và chờ xem khoa này Nguyên-Huân đỗ cao hay thấp.

Nguyên-Huân ba kỳ đều hơn người cả chỉ lời chữ viết ra mẫu khinh dị nên đã đánh xuống cử nhân thứ hai.

Hôm sớ danh Nguyên-Huân thấy mình đỗ dưới 1 người có ý lại toan từ chối. Bỗng có giấy thanh-tra bắt lập tức phá lĩnh mũ áo, mà lại kinh ngay để án dụng.

Cử-Huân bất đắc dĩ không dám từ và tạm xin phép mượn ngày để bái tổ làm lễ mừng. Rồi theo thuyền xuôi thuận buồm về thẳng kinh-đô Huế.

Khi về đến nơi mới biết mấy tháng trước có bọn tù binh rừng nghệ cung rằng : — Vài năm vừa rồi giặc có quân sư, thế quân một ngày một mạnh, đầu năm nay thấy có giặc kín đưa đến quân sư rồi thua một trận ở ngoài rừng quân tình rất là ngờ ngại. Bỗng quân sư từ chức ra thì và rặn rằng : — Nếu không đồ thủ khoa sẽ vào trong này định liệu. Nên từ đó quân nó thua luôn phải rút vào rừng thủ hiểm, hỏi đến tên quân sư thì nó chỉ biết là ông sư Huân ở Hanoi.

Bộ thần bây giờ cũng ngại giặc Nghệ là to muốn cho tiện việc. Vậy mới cho thanh-tra ra hỏi để giữ lấy Cừ-Huân và bắt về kinh sai sử.

Lại có quan tỉnh Hưng tâu án ngờ năm trước mới có tên Nguyên-Huân ra thú nhận, như thế ; như thế. Bộ thần nghị luôn rằng :

Bộ thần nghị luôn rằng :

Trương-Nguyên-Huân tuy gây lên án lệ, nhưng bụng nghĩa khá khen và đã biết thú nhận, thì án ngờ cũng coi vậy cho người cùng những kẻ phải giam đều được tha về cả.

Còn việc người giúp giặc làm cản, tuy không tang chứng nhưng người này là người thao lược, lại đồ tân khoa, vậy phải vào rừng tiểu dụ cho quân giặc, sẽ cho thắng thưởng. Bằng không song sẽ bị tội...

Cừ-Huân biết là triều đình ngờ mình là quân-sư giặc nên ra ăn lây cho mượn công truân quá để loạn đảng dễ yên.

Vậy tiếp nghị định song phải sợ phép nước mà lập tức lĩnh quân đi vào tắt rừng Nghệ rồi hết lòng tiểu dụ. Giặc thấy Cừ-Huân là thấy mình khi trước và lại tỏ sẵn quân tình hiểu sẵn đường đất, nên đến đâu tan đây, không đầy ba tháng thì yên cả.

Tháng giêng năm sau Cừ-Huân vừa ở rừng ra đến tỉnh Nghệ bỗng nghe tin cụ Trương-Minh ở Hà Nội đã mất từ mấy tháng trước. Bèn dâng biểu vào dinh xin từ chức và cáo về chịu

tang ba năm. Rồi tiện đường giờ ra ngay để về báo hiệu. Song đầu đây lại đem trọng lễ tạ tình dân sự ở cầu Đơ mà đắp lại mộ cha cho nhớ đầu.

Những các ông tâm long, tróc mạch ai cũng bảo. — Oa chung đột, đột chung oa, và có giềng nào kỳ đặng sau rõ thật ngôi mộ kết.

Cử-Huân biết vậy mà giờ về, từ đây kẻ đi người lại nhiều chỗ yêu đương.

Chẳng mấy chốc đã ngoài một năm lạ gì số người thiên mã cư dân, vẫn là chân không dừng bước. Cử-Huân bây giờ sức đến cảnh tang bỗng hồ thủy, phút lại động lòng bồn côi.

Một hôm đang trong cuộc rượu bảo cụ tú Hoàng là người lảng riêng rằng.

— Đời người không mấy chốc, tôi ngôi nhà một vài năm nữa cũng chẳng làm gì, vậy tôi muốn qua đi chơi mấy tỉnh lạ rồi dờ lại quanh qua tứ chiềng (1) cho rộng bề học thức. Nếu không thì bốn năm mươi tuổi đến ngay, không được điều gì rồi lại tiếc.

Cụ tú Hoàng học tuy vừa vừa, nhưng ngón chơi thì cũng giỏi, bây giờ đã 50 tuổi thầy ông cử-Huân niên thiếu kiêu căng vẫn thường đi lại tìm điều nói đột.

Hôm ấy nghe cử-Huân nói câu sau, động đến tâm não mình liền phát câu nói :

— Người ta có tài chơi bởi thế nào, anh đem hai chữ Cử-nhân đi ăn nếm của nhà quen thiên hạ thì kể gì.

Cử-Huân nói :

— Ừ phen này tôi đi chơi ông xem.

Cụ tú nói :

— Thôi những phường mặt trắng chỉ bạo miệng nói liêu ai biết đầu ma ăn cỗ.

---

(1) Tứ chiềng là bốn tỉnh chính : 1 là tỉnh Đông, 2 là tỉnh Đoài 3 là tỉnh Nam, 4 là tỉnh Bắc.

Cử-Huân vừa cười vừa nói :

— Nếu ông không tin hãy cùng tôi đi chơi một chuyến.

Cụ tú quả quyết nói:

— Chứ tôi sợ; nhưng trước khi đi hãy gác hai chữ Cử, Tú, lên rồi cứ đi tay không, và không được vào chỗ quen, đèn đầu lầy tai trong mình ra mà đủ dùng mới giỏi.

Cử-Huân gật đầu giãn giời nhận lời giao hẹn.

..

II

Cuộc đi chơi của Cử-Huân và Tú-Hoàng

Hôm sau Cử-Huân đổi ngay hiệu là Ba-Nhưng, Tú-Hoàng đổi ngay hiệu là Đồ-Thừa «*Từ đây trở đi xin các độc giả cứ gọi Cử-Huân là Ba-Nhưng, Tú-Hoàng là Đồ-Thừa, vì hai cái tên đó mới hợp những cuộc chơi đùa của hai người cò*» Đoạn mỗi người chỉ dắt ba tiên quý (1) cùng nhau trước hẳng sang phía Bắc đổ bộ mà kéo ngược.

Một hôm hai người đến chùa Dận gần rừng Báng, liên mượn giọng nhà chùa vào chơi với sư. Rồi hôm sau vào rừng xem lăng vua nhà Lý, khi quay ra hai người đang mãi nói chuyện bỗng đều ngạc nhiên tai nghe tiếng lá trong rừng sột soạt, trong tiếng cây còi rì rầm, trong tiếng suối tuôn róc rách. Vẳng đưa lại tiếng kêu cứu khẩn cấp.

Hai người chạy lại chỗ tiếng kêu thấy một tụi côn đồ đang lôi kéo một chàng thư sinh và một bà già với một người già nữa, trông cách ăn mặc cũng biết là người lão bộc.

Ba Nhưng sấn lên trước thét hỏi, bọn côn đồ cứ bình khí đánh lia; Ba Nhưng giở miêng quyền thảo đánh ngã một đứa cướp được giao, đồng thời Đồ-Thừa cũng xông vào đánh bọn côn đồ. Làm cho chúng bỏ chạy hết.

---

(1) Sáu mươi đồng tiên kẽm, là một tiên qui.

Hai người bước lại cỡi trời cho chàng thư sinh, thì Ba Nhưng càng ngạc nhiên vì chàng thư sinh là Hoàng-Xuân-Lan. Xuân-Lan cũng nhận ra Nguyên-Huân, hai bên trông thấy nhau mừng, rồi hỏi han rồi về cả chùa ăn cơm chay nói chuyện.

Bây giờ Xuân-Lan mới biết Nguyên-Huân đã đổ mà đi chơi Nguyên-Huân mới biết Xuân-Lan bị nạn mà đi chôn.

Đọc đến đây, hãy xin phép độc giả cho tác giả quay ngọn bút, vì rằng một ngọn bút không tài nào vẽ được hai bức tranh cùng một lúc, cho nên tác giả phải đảo lộn thiên chuyện. Vậy Xuân-Lan mắc nạn gì? Độc giả muốn biết xin cứ xem từ từ để tác giả thuật lại từ khi Hoàng-xuân-Lan từ biệt Nguyên-Huân ở tỉnh Thanh rồi ra Ninh-Bình với mẹ. Ngoài một năm ông Lãnh Hồ cũng bị bệnh cáo quan về ở đây rồi mất.

Bây giờ dư đảng giặc Nghệ-An còn mây đưa triều đình đương tâm nã. Bỗng có mật trát ra quan tỉnh Ninh-Bình rằng :

« Tỉnh này có tên Hoàng-xuân-Lan thông đồng với giặc hiện có cho người đưa giấy một vài lần, liệu mà bắt lấy ».

Xuân-Lan hay tin ấy hỏi ra mới biết thằng đem thư cho quân sư giặc năm trước có oán riêng với mình ra thú dác. Nên có việc như thế.

Mẹ Xuân-Lan thấy vậy bèn bảo rằng :

— Ta còn có anh con nhà cô làm quan tri phủ hưu chí, tên gọi Ngô-Linh ở tỉnh Hải-Dương, lâu nay con ăn mặc hoàn nữ trang chôn sang đây mà nương nấu; bỗng có người lão bộc là chồng vú nuôi cô thừa bé quê ở Trang-Liệt thuộc Phủ-Từ, tỉnh Bắc-Ninh bước lên thưa :

— Xin hãy cho tạm lánh về quê tôi rồi tiện đường xuôi Hải-Dương cũng được, nhưng đường xá xa xôi cứ ăn mặc nam trang thì mới tiện.

Mẹ Xuân-Lan nghe nói cũng bằng lòng, cùng Xuân-Lan với người lão bộc thuê vồng đi lập tức.

Năm sáu ngày đường một hôm chiều sâm sẩm đèn quá chùa Dận gần làng Trang-Liệt, bỗng thấy bốn năm đứa con đồ chẵn

đường rậm rạp; Xuân-Lan giở tay không kịp bị chúng nó chối cả ba người đem vào rừng Báng bóc lột.

Mới đến cửa rừng thấy đằng xa thấp thoáng có bóng người Xuân-Lan vội kêu cứu ..

Đây nói tiếp Nguyên-Huân cứu Xuân-Lan về chùa dặn chỗ chuyện Nguyên-Huân ngắt lời hỏi việc Trần-Định. Xuân-Lan nói: đã xong. Đang khi chỗ chuyện Xuân-Lan bỗng vỗ bàn nói :

Tức thay tạo hóa khéo bỡn bở, tài mình hay giỏi về binh cơ dẫu đại quân cũng có khi lâm võ, nay bị lâm vào tay rắm đũa vô danh nêu không gặp anh thì rõ đẹp, thế mới biết hùm thiêng khi đã xa cơ cũng nèn.

Đồ-Thừa ngồi bên báo ngay rằng :

— Nói khoác ! thường thiêu niên chỉ nói khoác, anh thật là qua sông đ...b... theo sóng.

Câu nói của đồ-thừa làm cho người lão bộc đứng hầu bên cạnh trông Xuân-Lan bật cười mà chạy lảng chỗ khác.

Cử-Huân thấy Xuân-Lan nói lâm võ đại quân, sức nhớ đến việc mình năm trước, vội cản Đồ-Thừa đi mà hỏi lại.

Xuân-Lan bèn đem việc giải vây ở Nghệ nói hết đầu đuôi hỏi đến giặc đưa quân sư giặc thế nào ? Xuân-Lan vừa đọc vài câu trên. Cử-Huân đọc tiếp theo ngay các câu dưới rồi hỏi :

— Có phải không ?

Xuân-Lan vội mình nói :

— Chết giặc mặt ấy đã đột ngay rồi, sao anh còn biết ?

Cử-Huân nói :

— Nay càng tỏ anh thật là một người tri kỷ, chẳng đâu gì anh quân-sư giặc ngày ấy chính là tôi. Nguyên từ ngày tôi gây ra án ở nhà Bá Phùng, thì nào thương cho kẻ chết, lo cho kẻ sống, nào nghĩ đến công việc của mình, tự nhiên trong bụng cứ hồ đồ mà nay chôn mai tránh.

Năm sau đương ở chợ Đồn dạy học, thầy có dư đáng giặc Châu-châu đến mời đi làm quân-sư lấy phò Lê làm có. Tôi nghĩ

mình là giồng giỏi nhà Lê, vả lại đương khi lẩn lút theo chúng nó hoặc có điều gì hay chăng? Vạy từ đây vào rừng Ngang dần dần họp tập rồi kéo về rừng Nghệ, hơn một năm mà trận một ngày một được quân một ngày một to. Thật là riêng một biên thù, mặc giấu trọc giời khuấy nước, ý toan tranh bá đồ vương.

Không ngờ tự cái giầy của anh đèn nơi làm lòng tôi thêm nghi; quân nó sinh ngờ. Vài hôm sau lại bị quân ngoài hai mặt đương đêm đánh úp tận nơi, may tôi bậm độn tìm sinh phương chạy thoát.

Trận ấy quân thua tan tác phải rút cả về rừng, từ đây chúng nó càng ngờ, bụng tôi càng chán. Mà nghi trong giầy dù tuy không biết của ai, nhưng xét ra nhờ nhẽ trong giầy rất chí lý. Tôi tạm từ chúng nó ra xem cái án cũ, bấy lâu thấy không ai hỏi đến tên mình nên mới nộp quyền đi thi.

Bỗng có mây đưa quân giặc ra hàng mập mờ kẻ lẻ, nên triều đình cũng ngờ, khi tôi đỗ cử nhân thứ hai, bắt phải về kinh rồi đi tiểu nã. Việc ấy đã xong rồi nay mới biết tự anh làm cho tôi thua quân triều, tự anh làm cho tôi bỏ chúng nó, vả lại tự anh làm cho tôi thú nhận giải được án ngờ, nay tôi đường đường chính chính thật tự anh sui khiến cả, thề mới thật là chi kỷ.

Vậy công việc hôm nay biết đâu không báo ứng tự lòng giời cho đôi ta gặp gỡ, ước chi được giao hợp một nhà để kết nghĩa đoàn viên cho đồng tình sau trước thì hay lắm.

Bây giờ Xuân-Lan càng phục Nguyên-Huân là giỏi. Nguyên-Huân càng chịu Xuân-Lan là tay tài.

Đỗ-thừa vừa cười vừa nói:

— Một anh vỏ quýt giầy gập móng tay nhọn, một anh phụ nghĩa người chẳng khỏi tay người. Nên chẳng đôi bên giai gái lay nhau thì thật phải.

Xuân-Lan hơi có giáng then thùng nói lảng sang câu chuyện khác.....

(Còn nữa)